

Americké křižovatky a otazníky

Přesun pozornosti z Evropy do Asie. Neudržitelný růst stále pokračuje. Bitevní státy. Bratrovražedné komunikační války. Konec hospodářské velmoci?

Žijeme ve věku ekonomických iluzí

Rozhovor s prof. Boettkem o bludném kruhu zadlužování, probíhající prezidentské kampani, Obamovi, který jde v Bushových šlépějích, a o tom, co by se od nás měli v Americe učit.

Right Way
Wrong Way

USA PŘED VOLBAMI A NA KŘIŽOVATCE

obsah

4 | Bitevní státy

ANALÝZA | TÉMA Ještě před rokem se zdálo, že prezident Obama je odsouzen k tomu, aby v úřadě strávil jen jedno volební období. Očekávalo se, že ho letos hladce porazí téměř jakýkoli republikánský kandidát. Obama doplácel na špatný stav ekonomiky a nesplnění některých svých předvolebních slibů.

Autor Ladislav Mrklas

6 | Rozhodne ekonomika

ROZHOVOR | TÉMA O souboji „čajařů, Mitta Romneyho a dalších kandidátů v republikánských primárkách, Obamovi a „demokratických primárkách“, „bojištních“ státech, o tématech, která vše rozhodnou, zkratka o Americe necelý rok před volbami.

Rozhovor s Petrem Sokolem

10 | Bratrovražedná komunikační bitva

ANALÝZA | TÉMA Prezident Obama nemá protikandidáta a může se tak plně soustředit na obhajobu svého mandátu. Na druhé straně zatím zuří nelítostný boj v republikánských primárkách.

Autor Marek Buchta

14 | Republikánští prezidentští kandidáti a zahraniční politika

ANALÝZA | TÉMA Zápas republikánských kandidátů o nominaci do prezidentských voleb dosud připomínal thriller s nepřehlednou zápletkou. Favorité se za posledních pár měsíců již několikrát změnili a jen Mitt Romney zůstává...

Autor Helena Schulzová

16 | Žijeme ve věku ekonomických iluzí

ROZHOVOR | TÉMA O bludném kruhu zadlužování, změnách v americké společnosti, probíhající prezidentské kampani, Obamovi, který jde v Bushových slépějích, a o tom, co by se od nás měli v Americe učit, obrovské společenské frustraci a možných zásadních změnách.

Rozhovor s Peterem Boettkem

20 | USA: Konec hospodářské velmoci?

ANALÝZA | TÉMA Stav každého hospodářství, a o to více toho amerického, se téměř nepřetržitě sleduje na mnoha indikátorech. Zároveň s tím však naneštěstí upadá do pozadí zájmu jeho dlouhodobý vývoj...

Jan Průša

CI Time

Odborný analytický měsíčník
Číslo 1
Ročník 2
Leden 2012

Vydává

CI Consult & Research, s.r.o.
IČ: 24772461
Vladislavova 1390/17
110 00 Praha 1, Nové Město

Kontakty

Telefon: 224 054 087
www.cicar.cz, citime@cicar.cz

Redakce

Šéfredaktor
Ladislav Mrklas

Odborní konzultanti redakce
Ivan Langer, Josef Šíma

Tajemnice redakce
Petra Viktorová

Art director
Ivo Kubát (Multimedia Atelier)

Vedoucí redaktoři rubrik
Jan Jireš (mezinárodní vztahy
a bezpečnost)
Petr Sokol (evropská politika)
Marek Buchta (veřejný marketing)
Ondřej Mátl (zdravotní
a sociální politika)
Petr Stiegler (IT)
Jaroslav Salivar (vnitřní
bezpečnost)

Stálí spolupracovníci
Barbora Bakulová, Radovan
Đurana, Ludmila Habadová,
Miroslav Hyrman,
Luboš Jemelka, Jiří Kozák,
Filip Molčan, Jan Průša,
Dalibor Roháč

Jazyková korektura
4JAN Public Relations, s.r.o
Registrace MK ČR E 19998,
ISSN 1804-8099

Milí čtenáři,

vítáme vás na stránkách lednového čísla analytického časopisu CI Time. Tímto ryze monotematickým číslem vstupuje náš časopis do svého druhého ročníku.

Hodně se v poslední době diskutuje o úpadku síly a moci Spojených států. Nechceme se přidávat k zástupu nelítostných kritiků. Avšak také nechceme nic líčit v růžových barvách. Toto číslo se zabývá USA na prahu roku, který přinese nejen klání o prezidentský úřad, ale i jiná důležitá rozhodování na křižovatkách moci a prosperity.

Téma otevírá svým textem politolog Ladislav Mrklas, který se zabývá výchozí situací a prvními událostmi letošního prezidentského klání. Obdobnému tématu se věnuje i rozhovor s dalším politologem – Petrem Sokolem, který se zabývá situací v obou hlavních stranách, hledáním republikánského protikandidáta i tématy, která nakonec rozhodnou.

Vnitropolitické příspěvky jsou doplněny pohledem na bratrovražedné komunikační strategie v republikánském táboře z pera marketingového odborníka Marka Buchty. A také dvěma příspěvky, jež si všímají americké zahraniční politiky. První z obou analýz napsal ředitel Centra transatlantických vztahů Jan Jireš, který se mimo jiné vyrovnává s postupnou reorientací zahraniční politiky USA na Asii. O zahraničněpolitických plánech možných Obamových soupeřů z Republikánské strany píše analytička Helena Schulzová z Institutu pro evropskou politiku EUROPEUM.

Druhá část příspěvků o předvolebních USA se věnuje především ekonomice. Uvozuje ji rozhovor s významným americkým politickým ekonomem, profesorem George Mason University ve Virginii, Peterem Boettkem. Rozhovor s názvem „Žijeme ve věku ekonomických iluzí“ vedl rektor vysoké školy CEVRO Institut Josef Šíma. První ze dvou navazujících ekonomických analýz napsal Jan Průša, který se věnuje americkému dluhu a jeho vlivu na perspektivu ekonomiky. Druhou analýzou, zaměřenou především na pokračování amerického žití na úkor budoucnosti, přispěl Pavel Ryska.

Na číslo CI Time věnované vývoji v IT byznysu se můžete těšit v únoru.

S přáním inspirativního čtení

Ivan Langer,
zakladatel společnosti
a odborný konzultant redakce

Ladislav Mrklas,
zakladatel společnosti
a šéfredaktor

Bitevní státy

Otevřený boj o Bílý dům

Ještě před rokem se zdálo, že prezident Obama je odsouzen k tomu, aby v úřadě strávil jen jedno volební období. Očekávalo se, že ho letos hladce porazí téměř jakýkoli republikánský kandidát. Obama doplácel na špatný stav ekonomiky a nesplnění některých svých předvolebních slibů.

LADISLAV MRKLAS | Autor je politolog, prorektor vysoké školy CEVRO Institut a šéfredaktor CI Time

Oproti tomu dnes ukazují výzkumy voličské přízně, že do souboje se svým republikánským vyzyvatelem, ať jím bude kdokoli, půjde Obama ze stejné startovní čáry, protože mají aktuálně celoamericky stejnou podporu.

Příčin této změny je hned několik. Republikáni trochu doplatili na souboj s prezidentem ve věci omezování rozpočtového schodku, který se vedl v Kongresu. Větším úskalím se ale stalo, že stále nemají toho „pravého“, který by se Obamovi postavil v souboji o prezidentský úřad.

REPUBLIKÁNSKÝ KOLOTOČ

Poslední rok republikánská strana strávila jeho hledáním, ale voliči nejsou stále přesvědčeni, že nabízené alternativy

jsou ty pravé. Ukazuje se to na dosavadním průběhu závodu o republikánskou nominaci. Celou dobu se v čele pelotonu pohybuje bývalý guvernér státu Massachusetts Mitt Romney. Ten se ucházel o nominaci již před 4 roky, ale prohrál se senátorem McCainem z Arizony. Po neúspěchu však pokračoval v politické aktivitě a vlastně celé čtyři roky nepřetržitě vedl svou prezidentskou kampaň. Dlouhodobě se mu ovšem nedařilo získat v republikánském poli jasnou převahu, přestože disponuje nejvyšším rozpočtem a nejpropracovanější celoamerickou organizační strukturou. Romney má pro řadu re-

publikánů určité nevýhody. Zaprvé je mormon, což znamená, že jeho víra není považována evangelickými kruhy ve straně za náboženství, které by patřilo do křesťanské rodiny. V politických názorech se Romney hlásí k oficiálnímu republikánskému proudu a establishmentu, což zejména příslušníci konzervativního hnutí Tea Party považují za přílišnou blízkost politickému středu. Na druhou stranu Romney umí vystupovat „prezidentsky“, a to přestože nemá charisma na rozdávání a občas bývá lapidárně označován za „suchara“.

Po primárkách v Iowě a New Hampshire se zdá, že Romney bude nominován za republikány, a to zejména proto, že nemá v řadách republikánských kandidátů žádného opravdu výrazného protihráče. To nás vrací k historii republikánského výběru. Ten vlastně začal tím, že řada republikánských favoritů, o kterých se mělo za to, že v primárkách budou velmi silnými postavami, odmítla kandidovat. Neplatí to jen o bývalé kandidátce na viceprezidenta Sarah Palinové, ale také o miliardáři Donaldu Trumpovi nebo o trojlístku populárních republikánských guvernérů – Christ Christie z New Jersey, Mitch Daniels z Indiany a Haley Barbour z Mississippi. A mimo hru zůstali i výrazní kandidáti z minulých prezidentských primárek – bý-

PREZIDENT OBAMA DOPLÁČÍ

na stav ekonomiky a frustraci Američanů z politiky. Nad vodou ho zatím drží také nejednota republikánů, v níž důležitou roli hraje souboj konzervativní Tea Party a stranického vedení. Na podzim proto půjde o vyrovnaný souboj.

valý guvernér Arkansasu Mike Huckabee nebo bývalý starosta New Yorku Rudolph Giuliani.

Druhá část dosavadního republikánského klání potom připomínala kolotoč, v němž se střídali stále noví a noví konzervativní „antiRomneyové“. Tito konzervativci, ve straně podporovaní kandidáti (poslankyně Michele Bachmannová, guvernér Texasu Rick Perry, businessman Herman Cain, bývalý šéf dolní komory Kongresu Newt Gingrich a bývalý senátor Rick Santorum), vždy zazářili a krátce nato ztroskotali, na některé z vlastnos-

ti, kterou uchazeč o prezidentskou nominaci musí mít.

SUPER PAC'S

Fenoménem letošních prezidentských voleb se kromě republikánského hledání již stal také nový způsob financování kampaně. Klíčový vliv na něj mělo rozhodnutí Nejvyššího soudu USA z roku 2010 ve věci „Spojení občanů“ vs. Federální volební komise. Soud totiž rozhodl, že není ústavní, aby se omezovala možnost občanů, firem a spolků podporovat „nezávislé“ své politické názory, potažmo politické favority. Zároveň ale zůstalo v platnosti omezení podporovat tyto kandidáty přímo, respektive zůstala omezená částka pro takovou podporu. V praxi to znamená, že je možné, aby firma neomezeně podporovala svého favorita, ale musí to dělat prostřednictvím „nezávislé“ instituce. Pro ty se nyní v USA vžilo označení Super PACs – tedy super Politický akční výbor. Jejich nezávislost spočívá v tom, že nesmí být propojeni s kandidátem, nesmí od něj přijímat pokyny a nemohou s ním koordinovat své aktivity.

V praxi se ukazuje obtížná realizovatelnost tohoto modelu. Všichni klíčoví účastníci primárek mají „své“ Super PACs, respektive oficiálně tyto výbory vznikly nezávisle na jejich podporu. V drtivé většině je ve skutečnosti tvoří „bývalí poradci a spolupracovníci“ kandidáta a většina finančních prostředků do nich přichází z řad tradičních kandidátových podporovatelů.

Síla nového prvku ve volebních kampaních se už jednoznačně projevila v prvních primárkách v Iowě, kde to byl právě Super PAC „Restore our Future“ (Obnovme naši budoucnost), který „nezávisle“ podporuje Mitta Romneyho, jehož aktivita v podobě útočných klipů v pravou chvíli „odstřelila“ popularitu Newta Gingriche. A Super PACs jistě neřekly v letošních volbách své poslední slovo.

Jejich hlavní sezónou určitě bude podzimní kampaň a stále otevřený a pravděpodobně velmi vyrovnaný souboj Obamy s republikánským vyzyvatelem. Závěr je jasný i nejasný zároveň – na začátku volebního roku prostě není jasné, kdo bude novým prezidentem.

Americký prezident Barack Obama

Rozhodne ekonomika

O souboji „čajařů“ Mitta Romneyho a dalších kandidátů v republikánských primárkách, Obamovi a „demokratických primárkách“, o „bojištních“ státech, o tématech, která vše rozhodnou, zkrátka o Americe necelý rok před volbami.

Rozhovor s politologem Petrem Sokolem

LADISLAV MRKLAS | Vedl rozhovor

Jaké jsou aktuální šance prezidenta Obamy stát se v listopadu znovu hlavou USA? Do úřadu vstupoval s vysokou popularitou, ale následně začal její pokles, který se výrazně projevil ve volbách do Kongresu v roce 2010. Pokračuje tento trend?

Celý leden se souhlas s tím, jak prezident Obama vykonává prezidentský úřad, pohybuje podle téměř každodenních výzkumů veřejného mínění v rozmezí 43 až 44 %. Tato čísla signalizují, že voliči jsou rozděleni téměř přesně půl na půl, jen s těsnou převahou těch, kteří si myslí, že Obama jako prezident nepracuje dobře.

Podobně se vyvíjí odpovědi na otázku, koho budete volit v prezidentských volbách. Tyto údaje jsou samozřejmě do určité míry zkresleny tím, že ještě není jisté, kdo bude republikánským vyzývatelem. Ale i tady platí, že Obama v současnosti zaostává jen o několik procent, nebo dokonce s potenciálním republikánem „remizuje“.

Co tedy rozhodne?

Určitě to budou ekonomické otázky. Zatímco v několika posledních prezidentských volbách hrála důležitou a někdy dokonce rozhodující roli zahraniční angažovanost USA v zahraničí, letos tomu tak v žádném případě není. A pokud se ve světě nestane nějaká zásadní, neočekávaná událost, zůstane to stejné až do listopadu. Platí totiž, že válka v Iráku se po stažení vojáků USA z této země řeší jen okrajově a přítomnost v Afghánistánu nezískala s výjimkou kampaně Rona Paula zásadnější ohlas.

Dopad ekonomické krize a Obamova neschopnost dostát svému slibu, že vytvoří nová pracovní místa, může být klíčová v konkrétním výsledku voleb. Americké prezidentské volby jsou totiž díky volebnímu systému fakticky souhrnem 50 voleb v jednotlivých státech Unie. Volitelé, kteří rozhodnou o výsledku volby, se totiž přidělují za vítězství v jednotlivých státech.

PROBLÉMEM PRO OBAMU

ovšem může být fakt, že velká část „bojištních“ států patří mezi ty z amerických států, které nejvíce zasáhla aktuální ekonomická krize.

Tradičně jsou některé státy „modré“ a tvoří nedobytnou tvrz demokratů, zatímco jiné mají setrvale červenou barvu, protože v nich vítězí republikáni.

Aktuálně je situace taková, že Obama by neměl prohrát v šestnácti státech a v hlavním městě Washingtonu. Naopak v přibližně ve 22 státech by neměla být zpochybněna jejich „červenost“, a tedy zisk volitelů pro republikány. Skóre je přesto zhruba vyrovnané, protože „Obamovy“ státy mají více delegátů.

Zbývá však 12 států, které budou pro volební výsledek klíčové. V Americe se těmto státům říká „battlegroundstates“ a budou opravdu hlavním bojištěm podzimního volebního klání. Věvodí jim opět Florida, která má z tuctu „bojištních“ států nejvíce delegátů.

Problémem pro Obamu ovšem může být fakt, že velká část „bojištních“ států patří mezi ty z amerických států, které nejvíce zasáhla aktuální ekonomická krize. Například stát s třetím nejvyšším počtem „bojištních“ delegátů – Nevada – je na tom s nezaměstnaností 13,4 % ekonomicky vůbec nejhůře a tamní voliči budou asi chtít s dosavadní administrativou zúčtovat.

REPUBLIKÁNSKÝCH KANDIDÁTŮ ZÁSTUPY

Republikánské primárky se v médiích zatím jeví jako specifické. Dlouho neexistoval jasný favorit, pak se střídali lídři popularity. Co je důvodem dosavadního nejasného vyznění republikánského souboje?

Na startu kampaně loni na jaře byli v čele očekávaných kandidátů dva republikánští pretendenti, kteří hráli roli již před čtyřmi lety: bývalý guvernér Massachusetts Mitt Romney tehdy vypadl v primárkách a bývalá guvernérka Aljašky Sarah Palinová kandidovala neúspěšně na viceprezidentku. Oba byli dlouho považováni za favority v pelotonu politiků, kteří by chtěli v republikánském dresu vyzvat prezidenta Obamu. Vedle nich se ale začala odehrávat debata o jiném možném „kandidátovi snů“. Jeho hledání iniciovaly hlavně dva momenty: problém, který má od počátku konzervativní křídlo strany z mnoha důvodů s Romneyem, a naopak určitá neschopnost či nevěle Sarah Palinové chopit se role kandidáta, který by reprezentoval právě tyto konzervativní kruhy a jejich uskupení Tea Party.

S kandidaturou si dlouho v tomto kontextu pohrával miliardář Donald Trump, ale nakonec ji odmítl. Zahájil tím dlouhou řadu abdikací nadějných kandidátů. Kandidovat nechtěli mnozí populární guvernéři ani někteří výrazní uchazeči

ZBÝVÁ VŠAK 12 STÁTŮ,

kteří budou pro volební výsledek klíčové. V Americe se těmto státům říká „battlegroundstates“ a budou opravdu hlavním bojištěm podzimního volebního klání. Věvodí jim opět Florida.

z primárek před čtyřmi lety (Huckabee nebo Guliani).

Váhání Palinové, zda do volby půjde, nebo bude jen zvyšovat cenu své značky jako konzervativního idolu, dovedlo do souboje v letních měsících poslankyni Michele Bachmannovou. Ta rychle získala podporu Tea Party a stala se dočasně hvězdou kampaně. Její ostrá a srozumitelná slova v televizních debatách jí přinesla vítězství v tzv. volbách na zkoušku

(strawpoll), které tradičně pořádají ve městě Ames republikáni ze státu Iowa, protože v tomto státu probíhají první primárky. Úspěch udržel Bachmannovou ve hře o zisk republikánské nominace, ale mnozí republikáni si začali uvědomovat, že jako hlas Tea Party nemůže získat ve volbách hlasy umírněných, kteří rozhodnou souboj republikánského kandidáta s Obamou. I proto se dlouho čekalo, zda do voleb vstoupí další silný kandidát, který by mohl oslovit obě křídla republikánů.

A to se v srpnu skutečně stalo. Když se v Ames sčítaly výsledky voleb na zkoušku, oznámil v jiném státě důležitém pro výsledek voleb – v Jižní Karolině – kandidaturu politik, kterého dlouho mnozí republikáni „lámali“, aby do primárek vstoupil – Rick Perry. Populární texaský guvernér Perry je aktuálně nejdéle bez přestávky úřadujícím guvernérem, protože v čele svého státu stojí již od roku 2000, kdy jako zástupce guvernéra převzal úřad po Georgi W. Bushovi. Od té doby ho Texasané již třikrát potvrdili ve volbách. Ještě než se začalo mluvit o tom, zda by Američané chtěli dalšího Texasana v Bílém domě, Perry se sám „odstřelil“ slabými výkony v televizních debatách. Například jednou řekl, že by chtěl zrušit řadu federálních úřadů. Když se ho moderátor zeptal, zda by mohl tři jmenovat, nevpomněl si na ně.

Byl dalším v řadě při hledání ideálního „konzervativního“ kandidáta Herman Cain?

Ano. Cain navíc jako člověk, který nebyl prakticky nikdy voleným politikem a který se proslavil jako manažer velkých řetězců s občerstvením, profitoval z odporu „čajařů“ a konzervativců proti politikům se zkušeností z Washingtonu. Jak byly předvolební debaty slabinou Perryho, tak se staly hlavním trumfem Caina. Jediného kandidáta tmavé pleti ale nakonec dostihly jeho údajné staré aféry ze soukromé oblasti. Mnoho komentářů z evropských libertariánských kruhů označuje právě Rona Paula za černého koně republikánských primárek. Jak si zatím vede?

Paulovi se podařilo relativně uspět v obou prvních státech, kde se konaly primárky. Vděčí tomu zejména cíleně zaměřené kampani na Iowu, kde prakticky od minulých primárek pracovala jeho volební síť. Díky tomu se mu podařilo vytvořit přesvědčení, že jeho myšlenkový svět se již stal součástí hlavního republikánského proudu. Není to ale tak docela pravda, protože výzkumy

voličů, kteří se zúčastnili těchto prvních primárek, ukazují, že Ron Paul sbírá hlasy zejména mezi těmi, kteří nejsou identifikováni republikáni. Jeho podpora plyne z velké části z popularity mezi nezávislými voliči.

Programově je Paul velmi zajímavou směsicí libertariána v ekonomických otázkách, zastávce pevných křesťanských hodnot a izolacionisty. A právě izolacionistický bod jeho programu, který požaduje okamžitý odchod amerických vojáků z Afghánistánu, tvoří klíčový zdroj jeho překvapivě vysoké podpory v úvodních primárkách.

Jak došlo k oživení kampaně bouřliváka Newta Gingriche, kterému se loni v létě fakticky rozpadl volební štáb a jeho kampaň byla v troskách?

„Vyhoření“ všech konzervativních „koní“ následně vedlo k oživení téměř mrtvé kampaně bývalého předsedy Sněmovny Newta Gingriche. U něj už Romneyemu hrozilo reálné nebezpečí, že mu sebere pozici lídra primárek, a proto proti němu jeho příznivci rozjeli velmi úspěšnou negativní kampaň, která zdůraznila jeho lobbistickou minulost, třetí manželství a vznětlivou povahu. Následoval známý scénář. Gingrich se propadl a scéna v lowě se otevřela pro dosud skoro neznámé

PO VŠECH PERIPETÍCH

zůstává reálným kandidátem jen Romney, který „přežil“ všechny oponenty a díky své umírněné agendě má asi největší šanci popasovat se se stávajícím prezidentem.

ho Ricka Santoruma – bývalého silně konzervativního senátora z Pensylvánie. Ten sice uspěl v lowě, kde podle oficiálního výsledku remizoval s Romneyem, ale jeho silně konzervativní agenda příliš nefunguje v liberálnějších státech.

Po všech peripetiích zůstává reálným kandidátem jen Romney, který „přežil“ všechny oponenty a díky své umírněné agendě má asi největší šanci popasovat

se se stávajícím prezidentem.

Probíhají také primárky u demokratů, i když prezident Obama obhájí svou funkci?

Konání primárek upravují zákony jednotlivých států, a to v drtivé většině pro obě strany. Takže třeba v lowě i New Hampshire se souběžně hlasovalo také o demokratickém kandidátovi, přestože Obama byl jediným kandidátem. Voliči mohli buď volit současného prezidenta, nebo podle amerických pravidel připsat na lístek jméno někoho jiného. Obama pochopitelně obdržel více než tři čtvrtiny hlasů a získal v obou státech všechny delegáty pro demokratickou volební konvenci. Jeho pozice kandidáta je tedy naprosto jistá, zatímco výsledek podzimního soupeření mezi demokratickým a republikánským uchazečem o Bílý dům zůstává otevřený.

PhDr. PETR SOKOL

- Absolvoval politologii na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze, kde také v letech 2000–2004 vyučoval.
- V letech 1996 až 2004 působil jako novinář v odborném časopisu Parlamentní zpravodaj, kde se specializoval na Senát a později také na Evropský parlament.

- V letech 1998 až 2004 pracoval jako asistent senátora v Parlamentu ČR. Od roku 2004 byl pět let vedoucím kanceláře poslankyně Evropského parlamentu. V letech 2006–2009 pracoval jako poradce ministra vnitra. Od roku 2009 působí jako tajemník poslaneckého klubu ODS v Evropském parlamentu.
- Přednáší na vysoké škole CEVRO Institut, kde je také členem správní rady.
- Od roku 2003 působí jako šéfredaktor časopisu CEVRO REVUE.
- Ve své odborné činnosti se věnuje především komparativní politologii, systémům politických stran, politické a volební geografii a problematice evropské integrace. Je autorem, spoluautorem a editorem několika odborných publikací a studií.
- Pravidelně přispívá svými politologickými a zahraničněpolitickými komentáři do týdeníku Reflex a příležitostně také do dalších médií (ČT, ČRo, TV Prima, MfD, Nová Přítomnost, Respekt) či odborných časopisů (Politologický časopis, Integrace, Parlamentní zpravodaj).

Bratrovražedná komunikační **bitva**

Kampaně v republikánských primárkách

Prezident Obama nemá protikandidáta a může se tak plně soustředit na obhajobu svého mandátu. Na druhé straně zatím zuří nelítostný boj v republikánských primárkách.

MAREK BUCHTA | Autor je marketingový konzultant

KRÁLOVSTVÍ ZA KANDIDÁTA

Již dlouho nebyla situace pro americké republikány tak příznivá. Jak v říjnu 2011 na své přednášce v Praze prozradila konzultantka Sara Taylor Fagan, interní výzkumy ukazují možnost jejich vítězství v prezidentském souboji. Sice těsného vítězství, ale stále ještě vítězství. Stačí prý jediné – vybrat vhodného kandidáta. A tady začíná problém. Tedy vlastně „challenge“, neboť slůvko problém se v amerických volebních štábech zásadně nepoužívá.

Pokud se na dostupné výzkumy podíváme blíže, tak v souboji Obama vs. „obecný republikánský kandidát“ mírně vede republikánský kandidát. Po dosažení konkrétních jmen již ale vždy vede Obama. Porovnávat šance jednotlivých kandidátů v první polovině ledna je ale ošidné. Volební maraton tradičně začíná prestižními, ale poměrně nereprezentativními primárkami v Iowě a New Hampshire. Více napoví třeba Jižní Karolína (21. ledna), Florida (31. ledna) a takzvané „super úterý“ (6. března). Do role favorita se sebedovědomě postavil neúspěš-

ný kandidát z minulých voleb, bývalý guvernér státu Massachusetts Mitt Romney. Ten strávil uplynulé tři roky sháněním peněz a přípravami na kampaň. Po vítězstvích v Iowě a New Hampshire se jeho vedoucí pozice ještě upevnila. O to více ale začínají vyplouvat na povrch pochyby o jeho schopnostech Obamu porazit. Vynořují se i vzpomínky na neúspěšnou kandidaturu v roce 2008. Kolem Romneyho se objevují sice malebně znějící, ale velmi negativní anglická slůvka jako „flip-flopper“ (člověk, který mění názory), „phony“ (falešný, neupřímný) nebo cold-hearted (chladný). Tato negativa usilovně šíří jak protivníci z Demokratické strany, tak protikandidáti z vlastní strany.

KAMPANĚ REPUBLIKÁNSKÝCH KANDIDÁTŮ

Začátek kampaně se v republikánských primárkách nese na vlně nebývale intenzivní negativity a vzájemného napadání. Jistá míra negace mezi kandidáty z vlastního tábora tu byla vždy, ale letošní kampaň dostala v tomto ohledu zcela novou dimenzi. Jsou jí takzvané Super PACs, tedy zkráceně a velmi nehezky česky „superpaky“.

PAC je léta používaná zkratka pro „political action committee“, skupiny které shromažďují peníze na podporu jednotlivých kandidátů. PAC mají limitovanou výši příspěvků a povinnost transparentně zveřejňovat veškeré finanční aktivity. V letech 2008–2010 rozhodly americké soudy ve sporech mezi organizacemi Citizens United, Speechnow.org a Federální volební komisí ve prospěch možnosti neomezeného shromažďování příspěvků na kampaně. Soudy tak rozhodly na základě prvního dodatku americké ústavy s ohledem na svobodu slova. Tak se zrodily superpaky – nezávislé organizace, pro kte-

Prezidentský kandidát Mitt Romney

ré sice dále platí povinnost transparentnosti finančních operací, ale příspěvky mohou být neomezené.

Superpaky jsou formálně nezávislé a nesmí být oficiálně spojeny s kandidáty. Řadu z nich ale vedou bývalí spolupracovníci a financují je organizace blízké jednotlivým aktérům. Logicky tak vzniká podezření, že jde jen o jinou formu kampaně. Superpaky někoho podporují, daleko častěji jsou ale používány k negativní kampani proti konkurentovi. Kandidáti se tak mohou celkem efektivně vyhnout morálnímu problému s příliš vyhraněnou kritikou (v primárních volbách dokonce v rámci vlastní strany) a soustředit se více na pozitivní kampaň. Na černou práci jsou tu superpaky.

V praxi se o tom hned v Iowě přesvědčil zejména Newt Gingrich. Ten se pasoval do role „hodného hochy“ a ještě v prosinci vedl s pozitivně laděnou kampaní v průzkumech veřejného mínění. Negativní kampaň pro-Romneyho superpaku „Restore our Future“, v hodnotě téměř čtyř milionů dolarů, ho doslova srazila na celkové čtvrté místo s velkým odstupem. Zatímco Gingrich viditelně zuřil a obvinil Romneyho z faktické organizace superpaku, Romney předstíral, že negativní televizní spoty v podstatě ani neviděl. Po další porážce v New Hampshire byl i Gingrich donucen přitvrdit rétoriku. Přidal se i podporující superpak „Winning our Future“ s negativním spotem „When Mitt Romney Came to Town“.

DLOUHÝ A TVRDÝ SOUBOJ VYHOVUJE OBAMOVÍ

Současný prezident Barack Obama se potýká s ekonomickými problémy a s výrazným poklesem svojí popularity. Nic by mu tedy nevyhovovalo více, než co nejdelší a nejtvr-

HLAVNÍ „SUPER PACS“ A PODPOROVANÍ KANDIDÁTI

- Restore Our Future – Mitt Romney
- Make Us Great Again – Rick Perry
- Our Destiny – Jon Huntsman
- Winning Our Future – Newt Gingrich
- Endorse Liberty, Revolution Super PAC – Ron Paul
- Red, White and Blue – Rick Santorum
- Priorities USA Action – Barack Obama

ší nerozhodnutá kampaň mezi několika republikánskými kandidáty. Není nad to, když konkurence hází špínu sama na sebe. Zatím jsou otevřeny obě možnosti – pokud bude Romney pokračovat na vítězné vlně, může být rozhodnuto relativně brzy. Otázkou zůstává, jak důvěryhodně se dokážou nyní tvrdě soupeřící republikáni později sjednotit v podpoře konečného vítěze.

Obama ale rozhodně nelení. Zaměřil se zejména na generování prostředků a budování sítě dobrovolníků. Republikáni mají v dobré paměti jeho kampaň z roku 2008 a přiznávají mu, že je v „umění volební kampaně“ předčí. Na rozdíl od relativně pozitivního tónu v minulých volbách se od Obamy letos očekává výrazná míra negativity. Ta se již projevila v kampani organizované – jak jinak – proobamovským superpakem „Priorities USA Action“. Za terč si vybrala zatím nejpravděpodobnějšího soupeře, kterého napadá ve spotu „Reject Romney’s America“ (Odmítněte Romneyho Ameriku).

Přesun americké pozornosti do Asie a prezidentské volby

Spojenectví USA a Evropy naráží dvě desetiletí po skončení studené války na zásadní změny domácího i mezinárodního původu. Transatlantický vztah již nemůže žít ze své studenoválečné minulosti, ale musí se přizpůsobit měnícímu se mezinárodnímu postavení USA a Evropy na jedné straně a Číny nebo Indie na straně druhé.

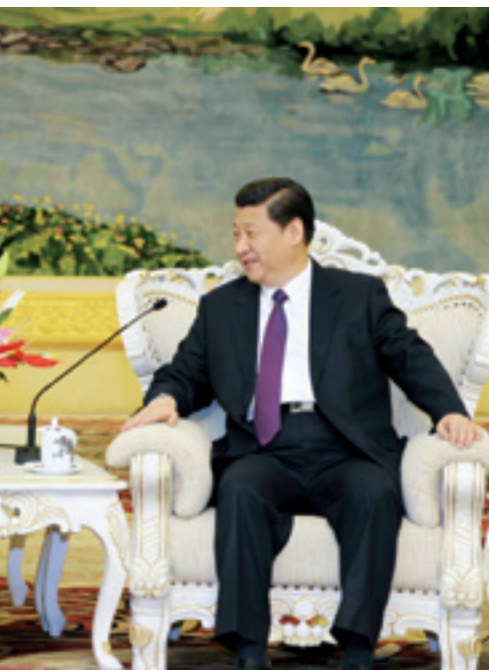
JAN JIREŠ | Autor je ředitelem Centra transatlantických vztahů vysoké školy CEVRO Institut

Nejzávažnějším testem transatlantické spolupráce je probíhající přesun americké pozornosti z Evropy do Asie. Jak doložila letošní studie *Transatlantic Trends*, Američané se už dnes více zaměřují na Čínu než na své evropské spojence. Tento trend dále zesílí v důsledku generační změny v USA i v Evropě. Generace atlanticistů, kteří stáli bok po boku v době studené války, bude brzy nahrazena generací, jež tuto formativní zkušenost postrádá. Studie to potvrzuje: tři ze čtyř mladých Američanů dnes vnímají Asii jako důležitější pro americké zájmy než Evropu.

OBAMOVA VLÁDA MĚNÍ KURZ...

V listopadu 2011 publikovala americká ministryně zahraniční Hillary Clintonová článek, v němž označila východní Asii za nejdůležitější region budoucnosti a ohlásila zvýšenou pozornost, kterou začne Obamova administrativa věnovat „transpacifickým“ vztahům. Kromě budování mechanismů kolektivní bezpečnosti (včetně snahy zapojit do nich Čínu) má mít narůstající americká angažova-

Chinese Vice President Xi Jinping a americký ministr financí Timothy Geithner při návštěvě Číny

nost v Asii rovněž podobu „zadržování“ Číny, tedy posilování americké vojenské přítomnosti a potvrzení obranných závazků vůči tradičním americkým spojencům v regionu.

Během své návštěvy Austrálie v listopadu 2011 potvrdil nový důraz USA na bezpečnostní angažmá v asijsko-pacifické oblasti také prezident Obama. Ujistil americké spojence o pokračující americké podpoře a region označil za absolutní prioritu pro svou zahraniční politiku. Oznámil, že Spojené státy posílí svou vojenskou přítomnost v regionu a že plánované škrty ve vojenském rozpočtu nebudou činěny na úkor amerického vojenského angažmá v Pacifiku: „*Spojené státy jsou pacifickou velmocí a zůstanou jí. (...) Redukce amerických výdajů na obranu nebude – opakují, že nebude – provedena na úkor [americké vojenské přítomnosti v] asijsko-pacifické oblasti. Zachováme si své unikátní schopnosti projektovat zde sílu a zajišťovat mír.*“

Přesun americké pozornosti k asijsko-pacifické oblasti se jeví jako neodvratný. Otázkou zůstává, jaký konkrétní dopad bude mít na postavení Evropy v americké

záhraniční politice. Existuje řada důvodů domnívat se, že ohlášená prioritizace Asie v americké zahraniční politice bude mít na transatlantickou vazbu hmatatelné dopady a povede k jejímu oslabení. Zaprvé, význam Asie ve světové politice objektivně stoupá (všechny tři největší ekonomiky světa dnes leží v pacifické oblasti), zatímco význam Evropy upadá, mimo jiné kvůli její neschopnosti implementovat institucionální reformy a kvůli probíhající krizi EMU.

Zadruhé, Spojené státy čelí vlastní rozpočtové krizi a plánují v následujících deseti letech výrazné škrty v rozpočtu ministerstva obrany. Prezident Obama zároveň ujišťuje, že tyto škrty nepůjdou na úkor americké vojenské přítomnosti v asijsko-pacifickém regionu, což naznačuje, že USA budou hledat úspory mimo jiné v další redukci svých vojenských kapacit v Evropě. Zařetí, samotný veřejný diskurz Obamovy administrativy, zdůrazňující, že Asie je nyní absolutní prioritou, povede k oslabení transatlantické vazby na symbolické a politické rovině a k relativnímu snížení významu Evropy v americké zahraniční politice.

A konečně začtvrté, eskalující americké zadržování Číny může antagonizovat ty evropské země, které ji chápou jako nepostradatelného obchodního partnera, chtějí s ní udržovat co nejlepší vztahy a hrozí se jakékoli jejich destabilizace. To platí především pro Německo, jehož budoucí prosperita do velké míry závisí na exportu do Číny.

Je pravděpodobné, že Obamova administrativa bude i ve svém případném

PRAGMATIK ROMNEY

udělá vše pro to, aby zastavil ekonomickou stagnaci a obnovil prosperitu USA. Pokud to bude vyžadovat užší spolupráci s Čínou na úkor vztahů s Evropou, nebude mít žádné zábrany, aby takový obrat provedl.

druhém funkčním období upřednostňovat asijsko-pacifický region, zatímco význam Evropy bude dál relativně klesat. Po desetiletí „války proti teroru“ a souvisejících intervencích na Středním východě se tak americká vojensko-politická strategie vrací do devadesátých let, kdy liberálové a ještě i neokonzervativci považovali právě Čínu za nejvážnější potenciální hrozbu americkým zájmům.

...A ROMNEY HO POTVRZUJE

V případě svého zvolení bude republikánský kandidát Mitt Romney vést pragmatickou zahraniční politiku zaměřenou na zájmy velkého amerického byznysu, k němuž má i osobně blízko. Je chybou, pokud se někteří představitelé evropské pravice domnívají, že zvolení republikánského prezidenta automaticky zaručí lepší transatlantické vztahy. Pravděpodobnější je spíše opak. Pragmatik Romney udělá vše pro to, aby zastavil ekonomickou stagnaci a obnovil prosperitu USA. Pokud to bude vyžadovat užší spolupráci s Čínou na úkor vztahů s Evropou, nebude mít žádné zábrany, aby takový obrat provedl.

Rodící se nový vztah mezi USA a Čínou je však pro Romneyho poznačen jistým rozparem. Na jedné straně bude mít tendenci vytvářet mezinárodní struktury zajišťující hladkou ekonomickou spolupráci a usilovat o to, aby se do nich Čína zapojila a převzala spoluzodpovědnost za fungování globálního ekonomického řádu. Na druhé straně v Číně spatřuje mocenskou konkurenci, jež v budoucnosti připraví Spojené státy o jejich dosavadní pozici globálního hegemona a již dnes škodí některým americkým ekonomickým zájmům. Reakcí na tuto obavu může být strategie zadržování, již dnes posiluje i Obamova administrativa.

V každém případě je pravděpodobné, že se v důsledku této komplikované americko-čínské dynamiky transatlantické vztahy po letošních volbách definitivně dostanou na druhou kolej bez ohledu na to, zda v Bílém domě zůstane Obama, nebo se do něj nastěhuje Romney.

Republikánští prezidentští kandidáti a zahraniční **politika**

Zápas republikánských kandidátů o nominaci do prezidentských voleb dosud připomínal thriller s nepřehlednou zápletkou. Favorité se za posledních pár měsíců již několikrát změnili a jen Mitt Romney zůstává celou dobu v popředí nominačního boje. Primárky jsou tak kombinací rychlých zvrátů a víry v Romneyho jisté vítězství.

HELENA SCHULZOVÁ | Autorka je analytičkou Institutu pro evropskou politiku EUROPEUM

Přesto jsou jejich průběh a výsledek pro Evropu nepochybně důležité, protože transatlantická vazba je stála pokládána za základ evropské bezpečnosti. Stejně důležité jsou ovšem také vztahy mezi Amerikou a Evropou v oblasti ekonomiky.

Přestože se dnes prezident Obama těší ve Spojených státech rekordně nízké podpoře, jeho znovuzvolení zůstává reálnou možností. Kromě aktuálního stavu ekonomiky bude klíčovým faktorem to, který z republikánských kandidátů se proti prezidentovi ve volbách postaví. Jen někteří republikánští adepti jsou totiž přijatelní pro umírněné a nezávislé voli-

Kandidáti na prezidenta USA Newt Gingrich, Mitt Romney (vlevo) a Ron Paul (vpravo), při kandidátské debatě v Sioux City, Iowa.

če. Současného prezidenta bude schopen ve volbách porazit jen ten kandidát, jenž bude schopen zaujmout i středové a nezávislé voliče, kteří nepatří ani k jedné politické straně, ale rozhodují se pro konkrétní osobnost. Ačkoli se zdá, že je po primárkách v Iowě a New Hampshire jasné, že Obamovým vyzyvatelem bude Romney, v důsledku nepředvídatelné dynamiky v Republikánské straně ještě zdaleka není rozhodnuto.

Zahraniční politika nepatří mezi témata, jež by rozhodovala volby. Dosavadní průběh republikánských primárek navíc

naznačuje, že v letošní předvolební kampani budou hrát zahraničněpolitická témata ještě menší roli než dříve. Jednoznačně převažují ekonomická a vnitropolitická témata a otázky související s celkovým směřováním země, což je hlavně důsledkem pokračující ekonomické stagnace. Do určité míry ale američtí voliči zůstávají citliví k některým zahraničním otázkám, a ty tak mají potenciál volby alespoň částečně ovlivnit.

FENOMÉN RON PAUL

Většina republikánských kandidátů se v hlavních bodech svého zahraničněpolitického programu shoduje. Výrazněji se svými názory vymyká pouze texaský kongresman Ron Paul, reprezentující tradici amerického libertarianismu. Paul dlouhodobě hájí politiku nevměšování a ostře vystupuje proti americkým vojenským intervencím v zahraničí. Od začátku byl jedním z nejhlasitějších oponentů Bushova zásahu v Iráku. Mezi nejspornější stránky jeho programu patří odmítání členství USA v mezinárodních organizacích. Opakovaně žádá, aby země vystoupila z OSN a NATO a přestala poskytovat zahraniční rozvojovou pomoc.

Paul se ostře postavil proti americké podpoře operace NATO v Libyi. Kritizuje ale nejen intervence vojenské, nýbrž i politické. Nedávno například bojoval proti jmenování zvláštěního amerického zmocněnce pro otázky náboženské svobody a náboženských menšin na Blízkém východě a ve Střední Asii.

V USA silně rezonuje izraelsko-palestinský konflikt. Podpora Izraele je tradiční nejen u početné židovské komunity, ale také u konzervativních křesťanských evangelikálů. Kongresman Paul i zde vybočuje z řad republikánských kandidátů a vystupuje proti tomu, aby se Spojené státy v konfliktu nadále angažovaly, a to jak diplomaticky, tak finančně. Nic z toho se totiž podle Paula neosvědčilo. Spojené státy se podle něj systematicky vměšují do bezpečnostní politiky Izraele, utrácují peníze svých daňových poplatníků dotováním Izraele a jeho sousedů a nijak hmatatelně přitom ke zlepšení situace v regionu nepřispívají. V médiích si tímto postojem vysloužil nálepku protiizraelského politika.

FAVORIT MITT ROMNEY

Mitt Romney, jenž má momentálně nejbližší k tomu, aby republikánskou nominaci získal, je naopak zastáncem aktivnějšího angažmá USA v zahraničí a kritizuje Obamovu administrativu za přílišnou pasivitu. Ze všech republikánských kandidátů má Romney zřejmě nejucelenější zahraničněpolitický program. Zveřejnil náčrt své zahraniční politiky, v němž va-

V PŘEDVOLEBNÍCH KLÁNÍCH

se republikánští kandidáti o Evropě a transatlantických vztazích téměř vůbec nezmiňují, a pokud ano, tak jen negativně v souvislosti s probíhající dluhovou a měnovou krizí. Evropa jim slouží převážně jako odstrašující příklad.

ruje před izolacionismem a volá po tom, aby USA opět začaly hrát roli ochránce svobody ve světě.

Kritizuje tak Obamovu administrativu například za neprinciální postoj vůči Číně a neschopnost podpořit čínské disidenty. V případě svého zvolení by navýšil výdaje na obranu. Rovněž ve vztahu k Izraeli má jiné představy než současný prezident. Volá po aktivní roli USA na Blízkém vý-

chodě a za cíl si vytyčuje zlepšení vztahů Izraele s Egyptem a Tureckem, což jsou další klíčoví spojenci USA v regionu. Trvá na bilaterálním řešení samotného izraelsko-palestinského konfliktu, jež preferuje také Izrael. Naopak řešení na půdě OSN podporuje většina evropských zemí.

Historie ukazuje, že kandidáti na amerického prezidenta se v průběhu volební kampaně většinou snaží distancovat od dění v zahraničí a po zvolení musejí svou politiku přehodnotit a přesunout část své pozornosti k problémům v zahraničí. Nakonec i prezident Obama ve své předvolební kampani sliboval rychlé ukončení konfliktu v Iráku a zlepšení situace v Afghánistánu. Tři roky od jeho nástupu do funkce přitom USA stále ještě v Afghánistánu působí a z Iráku byli staženi poslední američtí vojáci teprve před několika týdny.

S ohledem na tyto zkušenosti je proto pravděpodobné, že i politika republikánských kandidátů by po jejich případném zvolení doznala velkých změn, už jen s ohledem na pokračující ekonomické těžkosti. Některá republikánská prohlášení totiž působí, jako kdyby žádná ekonomická krize neproběhla a Spojené státy na tom byly stejně dobře jako před lety.

SMĚR ASIE

S výjimkou Rona Paula kritizují všichni republikánští kandidáti současného prezidenta za údajně měkký postoj vůči Íránu. Někteří z nich připouštějí dokonce ozbrojený zásah s cílem íránský jaderný program zlikvidovat. Ostře proti Íránu vystoupil jak Newt Gingrich, tak Jon Huntsman, jenž bývá jinak prezentován spíše jako umírněný kandidát.

Ať už dopadnou listopadové volby ve Spojených státech jakkoliv, pro Evropu nejspíš příliš nezmění. Jedinou výjimkou by bylo hypotetické vítězství Rona Paula. V předvolebních kláních se republikánští kandidáti o Evropě a transatlantických vztazích téměř vůbec nezmiňují, a pokud ano, tak jen negativně v souvislosti s probíhající evropskou dluhovou krizí. Evropa jim slouží převážně jako odstrašující příklad.

Ohlášený přesun pozornosti Spojených států k asijsko-pacifickému regionu je nejspíše nevyhnutelný a Evropané nemohou ani od případného republikánského prezidenta očekávat zásadní pozitivní změnu ve vztahu k Evropě a transatlantické spolupráci.

Žijeme ve věku ekonomických iluzí

O bludném kruhu zadlužování, změnách v americké společnosti, probíhající prezidentské kampani, Obamovi, který jde v Bushových šlépějích, a o tom, co by se od nás měli v Americe učit, obrovské společenské frustraci a možných zásadních změnách.

Rozhovor s americkým politickým ekonomem Peterem Boettkem

JOSEF ŠÍMA | Vedl rozhovor

Pane profesore, věnujete se politické ekonomii a dějinám myšlení, sepsal jste mnoho článků a knih o socialismu a o problematice rozvoje. Podíváte-li se na dnešní situaci v USA, je skutečně tak mimořádná, jak se o ní mnohdy mluví, nebo je to jen poutavá mediální fikce?

Rozhodně si nemyslím, že dnešní situace je nějak jedinečná, a především nezastávám názor, že dnešní situace vyžaduje přijetí mimořádných politických opatření, jež by měla být v rozporu se standardními ekonomickými zásadami. Politické zásahy do fungování trhů jsou problémem, nikoli řešením. Vládní politika vyvolala hospodářský cyklus a následně ochromila nutné přizpůsobení, jež trhy přinesly. V dobách krize nepotřebujeme žádné speciální recepty, stačí zdravý ekonomický rozum, jemuž nás po staletí učí ekonomové počínaje Adamem Smithem přes J. B. Saye až k Ludwigu Misesovi a F. A. Hayekovi – jasně definovaná a vynucovaná vlastnická práva, svoboda přizpůsobit ceny měnícím se podmínkám (včetně mezd), zdravé peníze, fiskální odpovědnost a svoboda obchodovat uvnitř země i mezinárodně.

Dnešní problémy jsou v konečném důsledku výsledkem toho, co Smith označil v Bohatství národů jako prastarou snahu vlády produkovat deficity, dluh a ničit kupní sílu peněz; utrácet více než vlády vyberou na rozličné projekty, nejčastěji válku, což vytvoří velký veřejný dluh, který se následně pokouší spla-

tit pomocí znehodnocení peněz. Tento kruh je třeba rozetnout, aby přestalo ničení ekonomik v Evropě i v USA.

Co dle vás představuje v novém roce největší výzvu na poli hospodářské politiky?

Je třeba zastavit dluhovou krizi, které čelí Evropa a USA jak na úrovni států, tak federace. Velmi doporučuji, aby se všichni podívali na březnové číslo časopisu The Economist z roku 2011 s názvem Zkročení leviatana a debatu o výši dluhů. Zdrojem tohoto článku je práce Vita Tanzia věnovaná vládním výdajům v 20. a 21. století, která patří k zásadním empirickým pracím, bez níž dnešní situaci nepochopíme.

Znát data je ale jen polovinou práce ekonomů. Druhou polovinou je vysvětlit, proč k problému došlo. A zde je třeba rozumět motivacím, jež existují v politice, především problému koncentrovaných zisků dobře organizovaných zájmových skupin a rozptýlených nákladů pro masu lidí. Tato logika vede k trvalému deficitnímu financování, obzvláště tehdy, když po-

pulární keynesovství odstranilo na úrovni teorie veškeré překážky žití na dluh. Je klíčové vytvořit fungující překážky této zhoubné politiky.

Došel jsem k přesvědčení, že spíše než „zbavit stát zdrojů“ je nutné „zbavit stát odpovědnosti“. Tedy že se jedná spíše o otázku reformy podoby vládních činností než o velikost vlády jako takovou. Ukážeme-li, že soukromý a neziskový sektor dokážou vykonat činnosti, jichž se dnes ujímá vláda, můžeme začít krotit leviatana.

Dnes jsme však uvězněni v bludném kruhu – vláda roste, protože existují problémy, jež se pokouší řešit; a jelikož vláda věci spíše zhoršuje, roste dále, protože řeší rostoucí problémy, které sama vytvořila.

OBAMA ZMĚNU NEPŘINESL

Americká prezidentská kampaň začala. Jak boj o post prezidenta

ovlivní podobu prováděných politik a reformních kroků? Vidíte možnost opravdové změny hlavních trendů, jež nás zavedly do dnešní situace?

Nevidím šanci na zásadní změnu. Je to normální politika. Obama kandidoval v roce 2008 s heslem „Naděje a změna, již nic z dnešní politiky“. Skutečnost je však taková, že vše, co Obama v hospodářské politice udělal, je pokračováním politiky Bushovy administrativy. Stejně myšlenky, stejné výsledky. Ekonomie v tomto není nikterak složitá – špatné myšlenky vedou ke špatným politikám a špatné politiky vedou k špatnému hospodářskému výkonu. Je třeba vnést dobrou ekonomii do veřejných debat. Když dnes někdo přijde se zdravým ekonomickým argumentem, je kritizován za to, že přináší předvědecké poznatky nebo že vyznává okrajový přístup k chápání ekonomických problémů. Je ohromná škoda, že se nedostává sluchu myšlenkám Hayeka, Friedmana a Buchanana – tří nositelů Nobelovy ceny, tří myslitelů, kteří se věnovali hospodářské politice,

prof. PETER J. BOETTKE

- BB&T profesor pro studium kapitalismu na George Mason University ve Virginii, USA
- ředitel projektu Global Prosperity Initiative při Mercatus Center

- autor desítek článků a knih – jeho poslední kniha Challenging Institutional Analysis and Development: The Bloomington School byla vydána v roce 2009 a je věnovaná přínosu nositelky Nobelovy ceny za ekonomii Elinor Ostromové
- spoluautor věhlasné učebnice Ekonomický styl myšlení
- editor devíti svazků Socialism and the Market: The Socialist Calculation Debate Revisited (2000), dvou svazků The Legacy of Ludwig von Mises: Theory and History (2006) a tří svazků The Legacy of F. A. Hayek: Politics, Philosophy and Economics (2000)
- od roku 1998 šéfredaktor odborného periodika Review of Austrian Economics
- v minulém roce přednesl na vysoké škole CEVRO Institut výroční přednášku Františka Čuhela v rámci Prague Conference on Political Economy a uvedl na trh svou knihu Robustní politická ekonomie pro 21. století, která vyšla v rámci CEVRO Institut Academic Press

a tři myslitelů, jejichž myšlenky opakovaně dokázaly intelektuálně porazit populární mýty, které se však navracejí, jelikož jsou politicky lákavé.

Ve svých pracích zdůrazňujete význam slučitelnosti politických změn a reformních kroků s existujícími společenskými hodnotami. Jak touto optikou hodnotíte dnešní hlasy volající po zásadní změně v americké společnosti – vidíme vznik Tea Party, revoluci Rona Paula i Occupy Wall Street. Je zásadní změna myslitelná?

Tohle je VELKÁ otázka. V Americe vládne ohromná frustrace, někdy z dobrých důvodů, mnohdy však proto, že skupiny lidí přicházejí o věci, o kterých se mylně domnívají, že na ně mají nárok. Vítám, když lidé vyjadřují nespokojenost s neúspěšnými politikami a lidmi, jež je prosazovali – ať už jde o „válku proti terorismu“, „válku proti drogám“ nebo „válku proti chudobě“.

Toto jsou jen tři případy katastroficky mylných politik, které stále přetrvávají navzdory naprosto neodiskutovatelným empirickým důkazům o lidských životech a peněžních nákladech, jež tyto politiky stály, a pochybných přínosech, jichž dosáhly. Dnešní nová hnutí však nejsou často důsledná a nepřicházejí s návrhy reforem, jež by mohly přinést opravdovou změnu. Nejdůslednějším obhájcem změny je Ron Paul, který dělá nesmírně užitečnou práci, když vnáší do veřejných debat klíčové problémy, o nichž ostatní nemluví. Zároveň ale například v měnové oblasti navrhuje kroky, k jejichž řádnému pochopení je třeba znalost teorie, jež je pro mnoho jeho podporovatelů příliš složitá, a proto jejich odpor vůči centrálnímu bankovníctví vychází více z emocí než ze znalosti věci. Třeba se pletu, ale domnívám se, že tento postoj může v budoucnu diskreditovat subtilnější a sofistikovanější (a správné!) argumenty pro odstranění centrální banky a přechod k systému konkurujících si měnových institucí. Doufám, že se mylím, protože od-

stranění vládního monopolu nad nabídkou peněz je jedním z klíčových kroků při rozetnutí onoho bludného kruhu zadlužování, o němž jsem hovořil.

VÍCE SAMOSPRÁVY, MÉNĚ VLÁDY EXPERTŮ

Podíváme-li se zpět na Obamovu administrativu, co je dle vás hlavní poučení pro budoucnost?

Populistická rétorika použitá k nastolení progresivní politické agendy představuje jednu z nejnebezpečnějších kombinací v demokratické politice. Navíc je velmi nešťastné, že došlo k takovému zúžení politických debat, kdy hovoříme o „konzervativním“ progresivismu (Bush) a „liberálním“ progresivismu (Obama), ale nevede se klíčová diskuze o přístupu k politice, jenž by stál více na občanech a jejich samosprávě a méně na vládě profesionálních politiků a expertů. Chceme žít ve společnosti svobodných a odpovědných lidí, jimž je dána možnost vést své životy a bohatnout. Americká stranická politika je největší překážkou k dosažení tohoto ideálu. Právě ve schopnosti samosprávy nejlépe vidíme rozdíl mezi Amerikou, kterou popsal Tocqueville, a situací dnes.

UKÁŽEME-LI, ŽE SOUKROMÝ

a neziskový sektor dokážou vykonat činnosti, jichž se dnes ujímá vláda, můžeme začít krotit leviatana. Dnes jsme však uvězněni v bludném kruhu – vláda roste, protože existují problémy, jež se pokouší řešit; a jelikož vláda věci spíše zhoršuje, roste dále, protože řeší rostoucí problémy, které sama vytvořila.

Patříte mezi znalce transformace postsovětské Evropy. Myslíte si, že naše zkušenost se socialismem a transformací může něčím obohatit dnešní politické debaty v USA a Evropě?

Vždy jsem se domníval, že největším omylem amerického přístupu k transformaci bylo to, že byla považována za proces učení, jež jde jen jedním směrem, kdy američtí a evropští ekonomové budou učit transformující se země, co mají dělat. To byla chyba. Problémy, kterým v 90. letech čelily země střední a východní Evropy, byly jen malým vzorkem problémů, které začaly doléhat na hospodářství „staré“ Evropy a USA. Rád v této souvislosti hovořím o „věku ekonomických iluzí“, myšlence, že je možné povolat stát, aby se chopil hospodářských obtíží a vytvořil všeobecnou prosperitu. Stát ale ve skutečnosti pouze vytváří ve struktuře ekonomiky distorze, jež musí být neustále tržními silami opravovány.

Zkušenost střední a východní Evropy ukazuje, jak je složité navrátit hospodářský systém do původních kolejí poté, co byl v zajetí „ekonomie iluzí“. A my si teď právě toto musíme uvědomit a přestat věřit, že se od vás nemáme co učit, jelikož žijeme v demokratickém politickém systému. Prosperita ale stále vzniká jako výsledek fungování tržní ekonomiky operující v rámci vlády práva. Před lety shrnul základ civilizace David Hume jako bezpečnost soukromého vlastnictví, dodržování slibů a smluv a souhlas jako základ pro přenos vlastnických titulů. Recept spočívající ve vlastnictví, smlouvě a souhlasu je stále základem pro vznik vzkvétající společnosti.

Rozklad socialismu nám toto poučení opět připomněl a stejně tak bychom měli identifikovat totožný zdroj neúspěchu v naší marné snaze provádět makroekonomický management a mikroekonomickou regulaci, k níž se uchylují západní demokratické státy blahobytu v Evropě i USA již přes 60 let.

USA: Konec hospodářské velmoci?

Stav každého hospodářství, a o to více toho amerického, se téměř nepřetržitě sleduje na mnoha indikátorech. Zároveň s tím však naneštěstí upadá do pozadí zájmu jeho dlouhodobý vývoj. Ten je podstatný nejen pro pochopení současné situace, ale také pro co nejlepší odhad dalšího chování ekonomiky.

JAN PRŮŠA | Autor je ekonom, působí na Institutu ekonomických studií Fakulty sociálních věd UK

Jaké dlouhodobé trendy můžeme vysledovat v hospodářství USA? Podle mého názoru se jedná o tři hlavní, které jsou všechny propojené a mají podstatný negativní ekonomický dopad.

PŘEVAHA SPOTŘEBY NAD INVESTICEMI

Dnešní Američané na rozdíl od svých rodičů téměř nespoří. Centrem pozornosti se stala spotřeba a na investice se příliš nehledí.

Jistě, mnoho lidí nebo firem si možná namlouvalo a stále namlouvá, že investují. Jenže ekonomická podstata investice je vždy vklad peněz do projektu, který na sebe vydělá. Nákup domu nebo bytu nelze považovat za investici, jedná se o běžnou

spotřebu (ve výši odpovídajícího nájmu) – investici je pouze, pokud do nemovitosti vkládáme dodatečné prostředky tak, abychom ji uchovali před opotřebením.

Totéž platí pro podporu tzv. obnovitelných zdrojů energie nebo nových technologií. Dnes je často dopředu jasné, že použití těchto technologií bude ztrátové. Přesto si je pro dobrý pocit dopřáváme. Pak ale jde o spotřebu (nebo spíše plýtvání), nikoliv o vytváření produktivních statků (kapitálu).

Zdůrazňuji, že spotřeba ve vyspělé ekonomice typu USA je vždy vyšší než investice. Narážím však na hrozivý trend poklesu úspor, který ukazují čísla: Za posledních 40 let se míra úspor

amerických domácností propadla z deseti procent čistého národního důchodu do záporných hodnot v roce 2010 (-0,4 %). To znamená, že Amerika spotřebovává kapitál naspořený z dřívějšíka – jednoduše řečeno, pokud se třeba pokazí nějaký přístroj, tak ani není nahrazen novým.

Je jasné, že pokud v USA bude ubývat majetek (kapitál), tamní ekonomika nebude moct růst a čeká ji naopak pokles.

NA KONCI ROKU 2011

byly v USA evidovány hypotéky za 13,5 bilionu dolarů – to odpovídá 90% ročního HDP. Velmi dobře to ilustruje přetlak, který se na tamním trhu nemovitostí vytvořil.

ZAHLČENÍ DLUHEM

Aby na všechnu svou dnešní spotřebu USA dosáhly, obrovsky se zadlužily. To se týká jak domácností, tak vlády.

Zadlužení domácností je vidět na růstu spotřebitelských úvěrů. Tyto úvěry zahrnují všechny krátkodobé půjčky, u kterých se neručí majetkem (nejdou zde tedy obsaženy hypotéky). Jejich objem v porovnání s čistým národním důchodem rostl téměř zrcadlově k poklesu

AMERIČANÉ V POSLEDNÍCH LETECH

žili z čínských úspor. Jenže přichází doba, kdy i Číňané si budou chtít své úspory užít sami a neposílat je v podobě levných exportů do USA.

Ží banka, která ke každému dolaru vkladu vytvoří devět dalších dolarů úvěrů – jedná se o princip frakčního bankovníctví s rezervním podílem 10%. Není náhodou, že dluhové trendy nastoupily po roce 1971, kdy skončilo krytí dolaru zlatem.

Toto schéma vede ke znehodnocení měny, buď postupnému (inflation), nebo náhlému (bankrot). Jediné, co dosud drželo USA na cestě postupného znehodnocování a chránilo je před bankrotem, je důvěra zahraničních investorů. Ti zatím vždy nějakou část natisknutých peněz odsáli – ze strategicko-politických důvodů nejvíce Čína a Japonsko.

Tím se dostáváme k prognóze na závěr. Hospodářství USA není v dobrém stavu. Ke splacení závazků a návratu k růstu bude třeba více spořit a méně spotřebovávat. Vláda se zatím vydává cestou znehodnocování měny, na což – jako při každém zásahu vlády do ekonomiky – doplatí pracující občané a jejich úspory.

Tím se dostáváme k prognóze na závěr. Hospodářství USA není v dobrém stavu. Ke splacení závazků a návratu k růstu bude třeba více spořit a méně spotřebovávat. Vláda se zatím vydává cestou znehodnocování měny, na což – jako při každém zásahu vlády do ekonomiky – doplatí pracující občané a jejich úspory.

úspor – z 15% v 70. letech minulého století na 20% v 21. století, což je nárůst o třetinu.

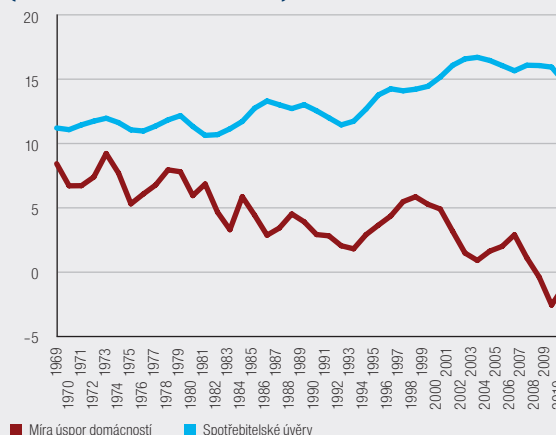
Uvědomme si také, že ve stejném období výrazně rostl národní důchod. Proto absolutní objem těchto půjček, vyjádřený v dolarech, za posledních 40 let nabobtnal více než šestinásobně. Zatímco úspory domácností za stejné období v podstatě zmizely.

Kde se nestihl zadlužit americký občan, bohatě to vynahrádila jeho vláda. Podle oficiálních údajů federální administrativy dosáhl veřejný dluh USA 100% hrubého domácího produktu, tedy přes 15 bilionů¹ dolarů, v prosinci 2011. Jenže toto měření neobsahuje nekryté budoucí závazky, jako například důchody a další sociální výdaje nebo náklady na garantovanou zdravotní péči. Pokud se tyto sliby sečtou, zavázala se americká vláda podle různých odhadů do budoucna k výdajům mezi 60 a 200 biliony dolarů. To je přibližně jeden až trojnásobek všeho, co se na celé zeměkouli vyprodukuje za jeden rok.

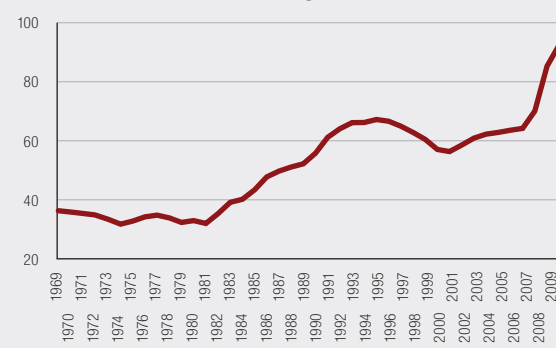
TISK NEKRYTÝCH PENĚZ: INFLACE

Je na místě se ptát, jak se mohlo v silné americké ekonomice nahromadit tolik dluhů. Vždyť přece aby si jeden mohl půjčit, jiný musí nejprve uspořit. Nikoliv, pokud se mezi tyto dva vlo-

Graf 1 Úspory a půjčky domácností
(% čistého národního důchodu)

Graf 2 Zadlužení federální vlády (% HDP)

1 Bilion, tedy tisíc miliard, si nejlépe můžeme představit jako milion krát milion.

Výhled pro USA: neudržitelný růst pokračuje

Rok 2011 přinesl americké ekonomice dvojitý zvrát. Uspokojivé výsledky z trhu práce a očekávání solidního růstu ekonomiky na počátku roku přesvědčily laickou i investorskou veřejnost, že ekonomické oživení definitivně nabralo na tempu.

PAVEL RYSKA | Autor je ekonom a doktorský student na IES FSV UK

Začátkem léta však přišlo vystřízlivění, jaké čekal málokdo: v červnu ekonomika USA navzdory vysokým očekávaním prakticky přestala vytvářet pracovní místa a růst HDP za první čtvrtletí činil po revizi mizivých 0,4% na roční bázi. Ke konci léta se otevřeně hovořilo o další recesi.

O to větším překvapením bylo, když ekonomika USA ke konci roku – alespoň zdánlivě – opět ožila. Data z trhu práce a indikátory růstu výroby jsou sice stále vzdáleny rychlé konjunktúře, ale v mezích pomalého růstu posledních dvou let jsou považovány za úspěch. Anebo jde stále o růst jen zdánlivý a jeho křehkost v minulém roce není náhodná?

RŮST HDP NA VRATKÝCH ZÁKLADECH

Za první tři čtvrtletí loňského roku vzrostla ekonomika USA o 0,87% (vyjádřeno ročním tempem růstu pak o 1,16%). Už to je tempo mimořádně nízké ve srovnání s tím, jak americká ekonomika v minulosti rostla v prvních letech po recesi. Podstatnější je však struktura tohoto růstu.

Hrubý domácí produkt se počítá jako součet spotřeby, soukromých investic, výdajů vlády a čistého exportu. Levý sloupec grafu ilustruje, jak tyto složky přispívaly ve sledovaném období k růstu HDP. (Součet příspěvků dává zmiňovaný výsledný růst o 0,87%). Zatímco

zbrzdění vládních výdajů HDP snižovalo, k jeho růstu nejvíce přispěl růst spotřeby a soukromých investic – a nepatrně též čistých exportů.

Klíčová otázka zní: Je tento růst udržitelný? Na pravé straně grafu jsou zobra-

zeny zdroje, které umožnily růst spotřeby coby největšího příspěvku k HDP. Jak je vidět, ani ne polovina růstu spotřeby byla financována růstem příjmů domácností (tmavý segment), který nadále zůstává velmi pomalý. Domácnostem ke zvýšení spotřeby více pomohly jiné dva faktory: jednak daňové úlevy od federální vlády, které zvyšují disponibilní příjmy, a také snížení úspor. Jak ukáže níže, ani jeden z těchto faktorů není udržitelný.

DAŇOVÉ ÚLEVY A SNIŽOVÁNÍ ÚSPOR NEVYDRŽÍ

Daňové úlevy, jež pomohly k růstu disponibilních příjmů, měly původně skončit v prosinci 2011 a narychlo byly prodlouženy o dva měsíce. Jakmile tyto

VLÁDA SE ZADLUŽUJE,

aby byla schopná domácnostem snížit daně a ty mohly nerušeně spotřebovat. A samy domácnosti snižují svoji míru úspor, čímž si kupují současnou spotřebu na úkor investic – a tedy spotřeby v budoucnu. Pokud se na těchto trendech nic nezmění, ekonomika USA bude v jakémkoli momentu náchylná k další krizi.

Podobně je na tom pokles úspor. Americké domácnosti si pomohly k růstu spotřeby tím, že prudce snížily ten podíl svých příjmů, který uspoří. Míra úspor domácností se snížila z 5,2% příj-

vestice. Přitom úspory a investice jsou klíčem ke zdravému hospodářskému růstu. Ve smyslu grafu bude mít nižší míra úspor negativní efekt na příspěvek soukromých investic k růstu HDP v budoucnu.

ŽITÍ NA ÚKOR BUDOUCNOSTI NESKONČILO

Současný růst americké ekonomiky má potenciál udržet si i zvýšit své tempo po dobu několika čtvrtletí. Jeho struktura však ukazuje, že jeho dlouhodobé (a zřejmě i střednědobé) pokračování není udržitelné. Jak snížení míry úspor, tak prodloužení daňových úlev od federální vlády pomohlo v poslední době americkým domácnostem, aby pokračovaly ve zvyšování spotřeby, ač jim to pří-

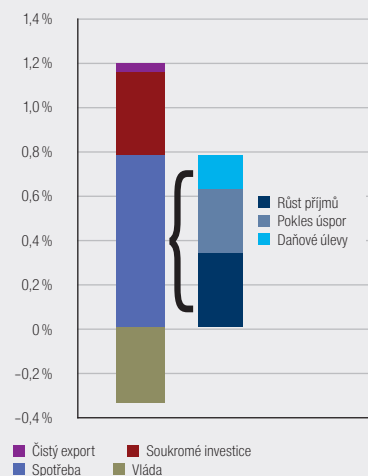

Specialista Michael Gagliano na New York Stock Exchange

daňové úlevy vyprší – a federální vláda si kvůli obřímú deficitu nemůže dovolit jejich prodlužování donekonečna –, zmizí i jeden z faktorů, který domácnostem pomáhal v růstu spotřeby, i když jim nerostly příjmy.

mů počátkem roku 2011 na 3,5% v listopadu. Tento vývoj je přitom varovný: nejenom že takové tempo poklesu úspor nemůže vydržet, čímž se utlumí jeden ze zdrojů růstu spotřeby, ale nižší úspory znamenají i menší zdroje pro in-

Graf 1 Zdroje růstu HDP USA (1.-3. čtvrtletí 2011)

Zdroj: Bureau of Economic Analysis, Council on Foreign Relations

jmy nedovolují. Oba tyto faktory přitom dokumentují pokračující žití na dluh, které bylo příčinou poslední krize. Vláda se zadlužuje, aby byla schopná domácnostem snížit daně a ty mohly nerušeně spotřebovat. A samy domácnosti snižují svoji míru úspor, čímž si kupují současnou spotřebu na úkor investic – a tedy spotřeby v budoucnu. Pokud se na těchto trendech nic nezmění, ekonomika USA bude v jakémkoli momentu náchylná k další krizi.

Vidíme svět takový, **jaký je.**

USA přesouvají pozornost k Asii. A odsouvají vztahy s Evropou na druhou kolej.

Transatlantismus slábne

Spojení USA a Evropy naráží dvě desetiletí po skončení studené války na zásadní změny domácího i mezinárodního původu. Nejzávažnějším testem transatlantické spolupráce je probíhající přesun americké pozornosti z Evropy do Asie. Tento trend dále zesílí v důsledku generační změny v USA i v Evropě. Generace atlantistů, kteří stáli bok po boku v době studené války, bude brzy nahrazena generací, jež tuto formativní zkušenost postrádá. Tři ze čtyř mladých Američanů dnes vnímají Asii jako důležitější pro americké zájmy než Evropu.

Důvody, proč bude orientace na Asii pokračovat, jsou prosté:

- význam Asie ve světové politice objektivně stoupá, zatímco význam Evropy upadá,
- USA čelí vlastní rozpočtové krizi a plánují v následujících deseti letech výrazné škrtky v rozpočtu ministerstva obrany,
- eskalující americké zadržování Číny může antagonizovat ty evropské země, které ji chápou jako nepostradatelného obchodního partnera (zejména Německo).

Situace se nezmění ani v případě střídání stráží v Bílém domě. Pravděpodobný republikánský kandidát Mitt Romney bude vést pragmatickou zahraniční politiku zaměřenou na zájmy velkého amerického byznysu, k němuž má i osobně blízko.

Romney udělá vše pro to, aby zastavil ekonomickou stagnaci a obnovil prosperitu USA. Pokud to bude vyžadovat užší spolupráci s Čínou na úkor vztahů s Evropou, nebude mít žádné zábrany, aby takový obrat provedl.